

Malmö universitets remissvar avseende betänkandet Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)

I det följande redogörs för Malmö universitets remissvar avseende betänkandet *Ett likvärdigt betygssystem* (SOU 2025:18). Malmö universitets remissvar är strukturerat med utgångspunkt i de anvisningar som anges i remissdirektivet. Inledningsvis ges en sammanfattande beskrivning av synpunkter som lärosätet särskilt önskar framhålla. Därefter redogörs för några övergripande synpunkter på betänkandet, vilka i huvudsak berör den modell för meritvärderingskalibrering som föreslås. Avslutningsvis delges universitetets kommentarer kring betänkandets konsekvensanalys. Även i detta avsnitt står modellen enligt ovan i fokus.

Inledande/sammanfattande synpunkter

- Malmö universitet delar utredningens problembeskrivning gällande bristande likvärdighet och betygsinflation i svensk skola och ser mycket positivt på att regeringen tillsatt en utredning med fokus på ett likvärdigt betygssystem.
- Malmö universitet delar också utredningens problembeskrivning i fråga om att alltför många elever i grundskolan inte kommer vidare i utbildningssystemet med nuvarande betygssystem. I enlighet med detta tillstyrker Malmö universitet förslaget om att det är grundskoleelevers samlade meritvärde som ska avgöra tillträde till gymnasieskolan, och att det därmed inte längre ska finnas en skarp gräns för godkänt motsvarande det innevarande betyg E.
- Malmö universitet tillstyrker förslaget om ett betygssystem i form av en hybridlösning som bygger på såväl lärarledda betyg som på nationella prov. Detta har förutsättningar att fortsatt väga in viktiga läraromdömen på skolnivå och skapa en ökad likvärdighet på nationell nivå. Enligt nedan har Malmö universitet emellertid flera betänkligheter kring hur den föreslagna hybridlösningen i en mera precis mening är utformad.
- Malmö universitet är i grunden positivt inställt till utredningens ambition att finna vägar för att göra elevers meritvärden från grundskolan och gymnasieskolan mera likvärdiga och därmed jämförbara mellan skolor. Detta är centralt för att antagning och urval vid ansökan till fortsatta studier ska kunna ske på ett så rättvisande och rättvist sätt som möjligt. Malmö universitet menar samtidigt att den föreslagna modell för meritvärdeskalibrering som ska möjliggöra detta väcker flera svåra frågor. Frågorna handlar i synnerhet om att modellen i delar kan framstå som komplicerad och svår att förstå, samtidigt

som ett betygssystemets legitimitet i mycket hög grad är avhängigt att modellen är just fattbar och tydlig. Att enskilda elevers meritvärden påverkas av det genomsnittliga skolresultatet på de nationella slutproven kan bli svårt att ta till sig för såväl elever som vårdnadshavare, och i samma utsträckning som så är fallet riskerar betygssystemets legitimitet att undergrävas.

- Malmö universitet noterar att även utredningen pekar på att modellen för meritvärdeskalibrering kan uppfattas som svår att förstå, och att detta är ett dilemma. Utredningen betonar därför att det är centralt att modellen implementeras på ett sätt som gör att samhället får ett grundläggande förtroende för modellen. Malmö universitet delar till fullo denna bedömning och under förutsättning att modellen kommer att tillämpas är den här aspekten av implementeringen av fundamental betydelse.
- Malmö universitet tillstyrker utredningens förslag att nationella slutprov ska genomföras och att dess grund för elevers meritvärden stärks. Malmö universitet önskar samtidigt framföra synpunkter på såväl utformningen som genomförandet av slutproven.
- Vad gäller utformningen av de nationella proven befarar Malmö universitet att den centralisering till Skolverket som föreslås riskerar att leda till att de omfattande erfarenheter av konstruktion av nationella prov som byggts upp på lärosätena inte tas tillvara. Vidare ställer Malmö universitet sig tveksamt till möjligheten att för grundskolan behandla fyra SO-ämnen och tre NO-ämnen i gemensamma prov. Eftersom det saknas gemensamma kursplaner för de ämnesgrupper som sammanförs, kommer de nationella slutproven inom ämnesområdena att behöva täcka in fyra respektive tre kursplaner. En sådan provkonstruktion löper risk att medföra problem med provresultatens validitet och reliabilitet.
- Vad gäller genomförande av slutproven ställer sig Malmö universitet tveksamt till att detta föreslås ske samlat vid läsårets slut i grundskolans årskurs 9 och – i de flesta fall – vid motsvarande tidpunkt i gymnasieskolans årskurs 3. Av detta följer en risk för att den sammantagna arbetsbelastningen blir alltför hög i studiernas slutskede vilket kan påverka resultaten negativt, och det medger inte någon möjlighet för eleverna att få återkoppling på resultaten från sina lärare.
- Malmö universitet befarar vidare att de nationella slutprovets ökade betydelse kan leda till ökad stress inom elevgruppen. Av det skälet finner Malmö universitet det som positivt att utredningen skriver fram en medvetenhet om betygens och bedömningens inverkan på skolstress och ungas psykiska hälsa. Malmö universitet instämmer därför med utredningen om att skolan kan behöva utveckla sitt arbete med just prov och provgenomförande i syfte att göra elever vana vid och mer bekväma med provsituationen. I sammanhanget är det särskilt viktigt att beakta elever med läs- och skrivsvårigheter och NPF-diagnoser.

- För att undvika olikvärdighet inom skolor eller program och med detta en orättvis kalibrering framhåller utredningen att lärare som undervisar i samma ämne och på samma program på en skola behöver samarbeta i bedömningssamråd kring hur betygsunderlag tas fram, analyseras och värderas. Malmö universitet ser positivt på att lärare diskuterar bedömningsunderlag, men vill i sammanhanget påtala att sådant samarbete kan vara svårt att få till stånd för mindre skolhuvudmän och skolenheter. Malmö universitet önskar därtill påtala en risk för att samtalen i bedömningssamråden i alltför hög grad kommer att inriktas mot hur de nationella proven är utformade. En sådan ”washback-effekt” från slutproven innebär en ökad risk för att samrådets fokus blir ”teaching-to-the-test” vilket sin tur medför risker för att undervisnings- och bedömningspraktiken – och i förlängningen även den kunskapssyn som präglar skolan – går i en instrumentell riktning.
- Malmö universitet noterar att utredningen föreslår att de nationella slutprovens innehåll inte beläggs med sekretess. I det sammanhanget önskar Malmö universitet påtala att nuvarande sekretess på sex år gör att väl fungerande uppgifter i proven kan återanvändas. Om proven offentliggörs efter varje provtillfälle upphör denna möjlighet, vilket kommer att öka kostnaden för provkonstruktionen. Detta kan potentiellt också påverka provens stabilitet som mätinstrument, eftersom återanvändning av uppgifter kalibrerar provets svårighetsgrad över tid.

Malmö universitets övergripande synpunkter

Malmö universitet noterar att utredningen skriver fram betyg som konkurrensmedel på en befintlig skolmarknad, vilken därmed bedöms ha stor inverkan på betygssättning i svensk skola. Dock adresseras frågan inte utifrån att förändra incitamenten på denna marknad, utan genom att föreslå omfattande och till vissa delar komplicerade förändringar av betygssystemet. På så vis kan befintliga problem kopplade till den skolmarknad som utredningen beskriver komma att kvarstå. Exempelvis kommer olika skolor att få olika genomsnittliga provresultat på de nationella slutproven, och i enlighet med den föreslagna modellen för meritvärdeskalibrering kommer dessa att ha inverkan på varje enskild elevs individuella meritvärde. Detta kan i sin tur göra de genomsnittliga provresultaten till centrala komponenter när elever och vårdnadshavare i olika socioekonomiska grupper hanterar det fria skolvalet. I detta ligger en risk för ytterligare skolsegregering. Denna handlar både om hur olika elever i samråd med sina vårdnadshavare gör sina val och om hur incitamentsstrukturerna för att ta in elever med mindre goda skolresultat kan komma att se olika ut för olika skolor.

Samtidigt som Malmö universitet i hög grad sluter upp bakom intentionen att göra betygen mer likvärdiga vill lärosätet delge viss oro kring komplexiteten i den kalibreringsmodell för meritvärdering som föreslås. Att den enskilde elevens sammantagna meritvärde till 30% baseras på individuella slutprovresultat och till 70% av lärarsatta betyg, vilka i sin tur kalibreras mot bakgrund av hur de

genomsnittliga slutprovsresultaten relaterar till de genomsnittliga lärarsatta betygsvärdena, kan vara svårt att förklara och förstå. Detta gäller inte minst i relation till elevgruppen, som därmed riskerar att få en begränsad insyn i och förståelse för om de erhållit ett rättvisande meritvärde eller inte. Enligt det förslag som föreligger kommer elevernas meritvärde vidare att påverkas av prov som rättas efter det att eleverna avslutat sina gymnasiestudier, vilket minskar elevernas möjlighet att planera sin framtid och att göra informerade val av vidare utbildning.

Malmö universitet noterar också betydelsen av att de lärarsatta betygen inte avviker från de nationella slutproven på ett sådant sätt att alltför stora justeringar behöver göras. Detta ställer stora krav på lärarnas kollektiva förmåga att sätta betyg som är i linje med de kunskapsnivåer som elevernas resultat på de nationella slutproven ger uttryck för, men också på att proven kan genomföras med hög validitet och reliabilitet. Det senare understryker betydelsen av att tillräckliga resurser satsas på kontinuerlig kvalitetsutveckling av de nationella slutproven, och som redan framhållits finns det redan i utgångsläget skäl att reflektera kring de föreslagna nationella provens validitet och reliabilitet. Att det exempelvis inte finns någon samlad kursplan för SO-ämnena i grundskolan innebär att det gemensamma nationella slutprovet kan befaras få en lägre reliabilitet i form av minskad intern konsistens; dels för att det kommer att bygga på fyra konstrukt (ämnen), dels för att varje ämne får ett betydligt mindre utrymme, vilket kan medföra att inget av konstrukten kan mätas på ett reliabelt sätt.

Vad gäller grundläggande behörighet till universitetsstudier föreslås denna vara avhängig betyget 4 (godtagbart) i ett urval ämnen i både de lärarsatta betygen och i de nationella slutproven. Malmö universitet noterar att dessa dubbla eller tudelade krav medför att elever kan uppnå godtagbara resultat i enlighet med det ena men inte det andra kriteriet. Att så är fallet kan frambringa en ny grupp som ansöker om bedömning/validering av reell kompetens vid universitet och högskolor, i form av individer som anför att den del där betyg 4 uppnåtts visar på den ”reella kompetensen” och att den del där betyg 4 inte uppnåtts av olika skäl bör bortses från. Detta kommer i så fall att vara en ny grupp för lärosätena att hantera.

Malmö universitet noterar vidare ganska frekventa pendelrörelser i fråga om elever från yrkesprogrammen och deras högskolebehörighet. Enligt tidigare beslut ska elever från yrkesprogram erhålla grundläggande behörighet till högskolan genom sin gymnasieexamen (om de inte aktivt väljer bort det) medan pendeln tycks svänga åt andra hållet med föreliggande betänkande. Av det förslag som föreligger följer att elever från yrkesprogram som senare i livet vill börja på en högskoleutbildning inte kan räkna in matematiken från gymnasiet i den grundläggande behörigheten, eftersom nationellt slutprov inte genomförts. För elever från yrkesprogram som bestämmer sig för att studera vidare medför förslaget således vissa hinder och begränsningar. Detta kan anses som särskilt problematiskt för den grupp från yrkesprogrammen som presterat väl i matematikämnet och på så vis har uppnått reell kompetens, men som inte kommer vidare av formella skäl i form av att de inte genomfört ett nationellt slutprov.

Konsekvenser

Malmö universitet anser att utredningen pekar på det nuvarande betygssystemets brister på ett förtjänstfullt sätt och delar utredningens uppfattning att ”nollalternativet” inte är att föredra, det vill säga att utformningen av det svenska betygssystem förblir detsamma. Malmö universitet vill samtidigt understryka vikten av att ett nytt betygssystem utformas och implementeras på ett sådant sätt att det blir robust, hållbart, brett förankrat och uppfattas som legitimt. För den grupp som kan söka högre studier i Sverige idag finns redan ett flertal parallella betygssystem att ta i beaktande, och när ytterligare ett betygssystem adderas blir det centralt att detta har bästa möjliga förutsättningar att bli varaktigt. Till detta kan adderas att betygssystem tenderar att bli välkända och med detta även legitima genom att man håller fast vid dem över lång tid.

Malmö universitet ser flera förtjänster med den meritvärderingskalibreringsmodell som föreslås men önskar samtidigt uttrycka en osäkerhet i fråga om hur lärare, elever och vårdnadshavare kommer att navigera i förhållande till en sådan modell. Att fläta samman meritvärden på individuell nivå med provresultat på kollektiv nivå genom en till synes komplex modell för meritvärderingskalibrering framstår som en utmaning med flera potentiella fallgropar. Malmö universitet instämmer därför till fullo i utredningens slutsats att elever och vårdnadshavare behöver få en grundläggande förståelse för logistiken kring provgenomförande, hur de lärarsatta betygen respektive slutproven påverkar meritvärdesberäkningen och slutligen hur kalibreringen fungerar. Om detta inte kan uppnås på bred front saknas några av de mest grundläggande förutsättningarna för implementeringen av det betygssystem och den modell för kalibrering av meritvärden som föreslås. Detta skulle i sin tur kunna medföra flera negativa konsekvenser i form av låg tilltro till betygssystemet bland elever och vårdnadshavare, upplevda orättvisor bland elever vars meritvärde justeras nedåt och ökad administrativ börda för skolor och lärare.

Beslut

Beslut i detta ärende har fattats av rektor efter föredragning av Ola Holmström, utredare vid Universitetskansliet. Närvarande vid beslutet finns i särskild förteckning

Mia Rönnmar

Rektor

Kopia

Registrator